

ประโยค ป.๕.๘
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

๑. ตตถ ยถาสภาวณฺติ ตตํภูมิกปฺปฏิสฺนธิกาจฺจจฺฐินํ ตตํทวารคฺคหิตาทิวเสณ
สภฺภาวนฺรูปโต ฯ กามาจฺจรณณฺหิ ปฺปฏิสฺนธิกาจฺจคานํ ตาว รูปาทิปฺภยจาลมฺพํ จทวารคฺคหิตํ
ยถารหํ ปจฺจุปฺปนฺนมตฺตีตฺถจ กมฺมกมฺมนิมีตฺตสมฺมตมารมฺมณํ โหติ ตถา จุติจิตฺตสุส อตฺตีตฺเตว
ธมฺมารมฺมณํ ปนฺ เตสํ ติณฺณมฺปิ มโนทวารคฺคหิตเมว อตฺตีตํ กมฺมกมฺมนิมีตฺตสมฺมตํ ตถา
รูปารมฺมณํ เอกเมว มโนทวารคฺคหิตํ เอกนฺตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ คตฺตินิมีตฺตสมฺมตฺนฺติ เอวํ
กามาจฺจปฺปฏิสฺนธาทีนํ ยถาสภฺภาวํ จทวารคฺคหิตํ ปจฺจุปฺปนฺนมตฺตีตฺถจ กมฺมกมฺมนิมีตฺตคตฺติ-
นิมีตฺตสมฺมตมารมฺมณํ โหติ ฯ มหคฺคตปฺปฏิสฺนธาทีสุ ปนฺ รูปาจฺจรณํ ปฺปฺฐมคตฺติยารูปานณฺจ
ธมฺมารมฺมณเมว มโนทวารคฺคหิตํ ปฺภยตฺตวิภูตํ กมฺมนิมีตฺตสมฺมตํ ตถา ทฺตฺติยจตฺตถารูปานํ
อตฺตีตเมวาติ เอวํ มหคฺคตปฺปฏิสฺนธิกาจฺจจฺฐินํ มโนทวารคฺคหิตํ ปฺภยตฺตวิภูตํ อตฺตีตํ วา
กมฺม-นิมีตฺตสมฺมตเมว อารมฺมณํ โหติ ฯ

(อภิธัมมัตถวินิจฉัยี ปริเฉทที่ ๓ หน้า ๑๒๕)

๒. เขภฺยุเขณ ภาวนฺตเร จทวารคฺคหิตนฺติ พาหุสฺเลน อตฺตีตานนฺตรภาเว
มรณาสนฺนปฺปวตฺตจทวาริกชวเนหิ คหิตํ ฯ อสณฺณํภวโต จุตานณฺหิ ปฺปฏิสฺนธิวิสัยสุส
อนนฺตราตีตภาเว น เกณฺจิทฺทวารเน คหณฺ อตฺถิตฺตี ตเตตฺถ เขภฺยุคฺคคหณฺเนน พุยภิจาโรตํ ฯ
เกวลณฺหิ กมฺมพเลเนว เตสํ ปฺปฏิสฺนธิยา กมฺมนิมีตฺตาทิกมารมฺมณํ อุปฺภฺจชาติ ฯ ตถาหิ
สจฺจสงฺเขเป อสณฺณํภวโต จุตสุส ปฺปฏิสฺนธินิมีตํ ปฺจุจิตฺวา

ภาวนฺตรกตํ กมฺมํ ยโมกาสิ ลเก ตโต
โหติ สา สนฺธิ เตเนว อุปฺภฺจชาติโคจเรติ ฯ

เกวลํ กมฺมพเลเนว ปฺปฏิสฺนธิโคจรสุส อุปฺภฺจชานํ วุตฺตํ ฯ อิตฺถธา หิ ชวณคฺคหิตสุสชาติ
อารมฺมณสุส กมฺมพเลเนว อุปฺภฺจชานํปิยามานตฺตา เตเนวาติ สวาธรรณวจนสุส อธิปฺปาย-
สุลลตฺตา อาปฺชเชยฺยาติ ฯ นนฺ จ เตสมฺปิ ปฺปฏิสฺนธิโคจโร กมฺมภาเว เกณฺจิทฺทวารเน

คหิโต สมุทตติ ๑ สจจ์ สมุทตติ กมฺมกมฺมนิมิตฺตสมฺมโต ๑ คตฺตินิมิตฺตสมฺมโต ปน
 สพุทฺธสมฺปิ มรณกาลเยว อุปฺภวตฺติ ภูโต ตสฺส กมฺมกเว คหณสมฺภโว ๑ อปีเจตฺถ
 มรณาสฺนุปรุวตฺตชวเนหิ คหิตเมว สฺนุธาย ฉทฺวารคฺคหิตฺนฺติ วุตฺตํ ๑ เอวญฺจ กตฺวา
 อจฺริเยน อิมสฺมีเยว อธิกาเร ปรมตฺถวินิจฺฉเย วุตฺตํ

มรณาสฺนุสฺตตฺส

ยโถปฺภวจิตฺโศจฺรํ

ฉทฺวารเรสุ ตมารพฺก

ปฺปฏิสฺนฺธิ ภวฺนฺตเรติ ๑

ปจฺจุปฺปนฺนฺติอาทินา อนาคตสฺส ปฺปฏิสฺนฺธิโศจฺรภาวํ นิวาเรติ ๑ น หิ ตํ
 อตฺต-กมฺมกมฺมนิมิตฺตานิ วิย อนุภูตํ นาปิ ปจฺจุปฺปนฺนฺกมฺมนิมิตฺตคตฺตินิมิตฺตานิ วิย
 อาปาดมาคตฺถจฺ โหตฺติ ๑ รูปาทีสุ เอเกกํ อารมฺมณํ เอเตสฺนฺติ รูปาทีเอเกกาลมฺพฺพานิ ๑
 รูปาทีกํ ปฺภวจิรมฺปิ อาลมฺพฺนเมตฺสฺสาติ รูปาทีปฺภวจาลมฺพฺนํ ๑ เสสฺยานีติ ทฺวิปฺภวจวิญฺญาณสมฺ
 ปฺปฏิจฺฉนฺเนหิ อวเสสฺยานิ เอกาทส กามาวจฺรวิปាកานิ ๑ สพุทฺธยาปิ กามาวจฺราลมฺพฺพานีติ
 สพุทฺธยาปิ ฉทฺวาริกฉทฺวารวิมุตฺตฉหารมฺมณวสฺปฺวตฺตาทกาเรน นิพฺพตฺตานิปิ เอกนฺต-
 กามาวจฺรสภาพฉหารมฺมณโศจฺรานิ ๑

(อภิธัมมัตถวินิภาวินี ปริเฉทที่ ๓ หน้า ๑๒๕-๑๒๗)

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ.๙

แปล มคธเป็นไทย

พ.ศ. ๒๕๔๖

๑. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ยถาสมภู** ความว่า โดยสมควรแก่ความเกิดมีแห่งปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และจตฺตจิตที่เกิดในภูมิต้น ๆ ด้วยอำนาจอารมณ์ที่ชวนจิตรับมาทางทวารนั้น ๆ เป็นต้น ฯ ความจริง อันดับแรก ปฏิสนธิจิตและภวังคจิต อันเป็นฝ่ายกามาวจร มีอารมณ์ ๕ มีรูปารมณฺ์เป็นต้น ที่ชวนจิตรับมาทางทวาร ๖ เป็นปัจจุบัน และเป็นอดีต ตามสมควร ที่สมมติว่าเป็นกรรมและกรรมนิมิตรเป็นอารมณ์ จตฺตจิตอันเป็นฝ่ายกามาวจรก็เหมือนกัน คือ มีอารมณ์ ๕ มีรูปารมณฺ์เป็นต้น ที่ชวนจิตรับมาทางทวาร ๖ เฉพาะที่เป็นอดีตเท่านั้น ที่สมมติว่าเป็นกรรมและกรรมนิมิตรเป็นอารมณ์ ส่วนธรรมารมณฺ์เฉพาะที่ชวนจิตรับมาทางมโนทวารเท่านั้น ที่เป็นอดีต ที่สมมติว่าเป็นกรรมและกรรมนิมิตร เป็นอารมณ์ของปฏิสนธิจิต ภวังคจิตและจตฺตจิต แม้ทั้งสามประเภทเหล่านั้น รูปารมณฺ์อย่างเดียวกัน ที่ชวนจิตรับมาทางมโนทวารที่เป็นปัจจุบันส่วนเดียว ที่สมมติว่าเป็นคตินิมิตรก็เหมือนกัน คือ เป็นอารมณ์ของปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และจตฺตจิต แม้ทั้ง ๓ ประเภทเหล่านั้น รวมความดังกล่าวมานี้ อารมณฺ์ ๕ มีรูปารมณฺ์เป็นต้น ที่ชวนจิตรับมาทางทวาร ๖ ตามที่เกิดมีได้ ที่เป็นปัจจุบันและที่เป็นอดีต ที่สมมติว่าเป็นกรรม กรรมนิมิตร และคตินิมิตร เป็นอารมณ์ของจิต ๓ ประเภทมีปฏิสนธิจิตเป็นต้น อันเป็นฝ่ายกามาวจร ฯ

ส่วนบรรดาจิต ๓ ประเภท มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น อันเป็นฝ่ายมหัคคตะ ปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และจตฺตจิตอันเป็นฝ่ายรูปาวจร และอันเป็นฝ่ายอรูปาจรดวงที่ ๑ กับดวงที่ ๓ มีเฉพาะธรรมารมณฺ์เท่านั้น ที่ชวนจิตรับมาทางมโนทวารที่เป็นบัญญัติธรรม ที่สมมติว่าเป็นกรรมนิมิตร เป็นอารมณ์ ปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และจตฺตจิตอันเป็นฝ่ายอรูปาจรดวงที่ ๒ กับดวงที่ ๔ ก็เหมือนกัน คือ มีเฉพาะธรรมารมณฺ์เท่านั้น ที่ชวนจิตรับมาทางมโนทวาร ที่เป็นบัญญัติธรรม ที่สมมติว่าเป็นกรรมนิมิตร เฉพาะที่เป็นอดีตเท่านั้นเป็นอารมณ์ รวมความดังกล่าวมานี้ ปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และจตฺตจิตอันเป็น

ฝ่ายมหัคคตยะ มีธรรมารมณฺ์ ที่ชวนจิตรับมาทางมโนทวาร ที่เป็นบัญญัติธรรม หรือที่เป็นอดีต เฉพาะที่สมมติว่าเป็นกรรมนิมิตรเท่านั้น เป็นอารมณฺ์ ๑

๒. ชื่อว่า **เยภุยเยน ภวนุตเร ฉทวารคฺคหิตฺติ** ความว่า อารมณฺ์แม้ทั้ง ๖ ที่ชวนจิตเกิดทางทวาร ๖ ที่เป็นไปในเวลาใกล้ตายรับมาแล้วในภาพอันเป็นลำดับติดต่อกัน จากอดีตภพโดยมาก ๑ ความจริง อารมณฺ์แห่งปฏิสนธิจิต ของเหล่าสัตว์ผู้จุติจาก อสังขญฺ์ภพ อันทวารอะไร ๆ จะรับมาในอดีตภพ อันเป็นลำดับติดต่อกัน หาได้ไม่ เพราะเหตุนั้น อารมณฺ์แห่งปฏิสนธิจิตนั้น ท่านพระอนุรุทธาจารย์จึงกล่าวให้แปลกออกไปด้วยเยภุยยศัพท์ ในคำว่า **เยภุยเยน ภวนุตเร ฉทวารคฺคหิตฺติ** นี้ ๑ ความจริง อารมณฺ์มีกรรมนิมิตรเป็นต้น ย่อมปรากฏแก่ปฏิสนธิจิตของอสังขญฺ์สัตว์เหล่านั้น ได้ด้วยกำลังกรรมล้วน ๆ เท่านั้น ๑ จริงอย่างนั้น ในคัมภีร์สังจสังเขป ท่านพระธรรมปาลาจารย์ ถาเมถึงนิมิตรแห่งปฏิสนธิจิต ของสัตว์ผู้จุติจากอสังขญฺ์ภพแล้ว กล่าวความปรากฏแห่งอารมณฺ์ของปฏิสนธิจิต ด้วยกำลังกรรมล้วน ๆ เท่านั้นว่า

กรรมใดที่สัตว์กระทำแล้วในภาพอื่น พึงได้โอกาส

เพราะกรรมนั้นปฏิสนธิจิตนั้นย่อมเกิดมีได้

ในอารมณฺ์อันกรรมนั้นนั้นแหละให้ปรากฏแล้ว ดังนี้ ๑

ความจริง เมื่อกำหนดเนื้อความออกไปจากนี้ เพราะอารมณฺ์แม้ที่ชวนจิตรับมาแล้ว อันกำลังกรรมนั้นเองให้ปรากฏได้อยู่ คำที่มีบทอวธารณะในคำว่า เตเนว นี้ ก็พึงต้องไร้ความหมายแล ๑ ถาเมว่า ก็ อารมณฺ์แห่งปฏิสนธิจิต แม้ของอสังขญฺ์สัตว์เหล่านั้น อันทวารอะไร ๆ รับมาแล้ว ในกรรมภพ ย่อมเกิดมีได้ มิใช่หรือ ๑ ตอบว่า คำที่ท่านกล่าวแล้วนี้ เป็นความจริง อารมณฺ์แห่งปฏิสนธิของอสังขญฺ์สัตว์เหล่านั้น ที่สมมติว่าเป็นกรรมและกรรมนิมิตร ย่อมเกิดมีได้ ๑ ส่วนอารมณฺ์แห่งปฏิสนธิจิตที่สมมติว่าเป็นคตินิมิตร ย่อมปรากฏแก่สัตว์แม้ทุกจำพวก เฉพาะเวลาใกล้ตายเท่านั้น เพราะเหตุนั้น การจะรับคตินิมิตรนั้นในกรรมภพ จักเกิดมีได้แต่ที่ไหน ๑ อนึ่ง ในอธิการนี้ ท่านพระอนุรุทธาจารย์กล่าวว่า **ฉทวารคฺคหิตฺติ** ดังนี้ หมายถึงเฉพาะ อารมณฺ์ที่ชวนจิต ซึ่งเป็นไปในเวลาใกล้ตายรับมาแล้วเท่านั้น ๑ ก็ เพราะอธิบายความดังกล่าวมานี้ ท่านอาจารย์จึงกล่าวไว้ในปกรณ์ปรมัตถวินิจจย ในอธิการนี้นั้นแหละว่า

ปฏิสนธิจิตปรารถถึงอารมณ์ตามที่ปรากฏในทวาร ๖ แก่สัตว์
ผู้ใกล้ตายนั้น ย่อมเกิดมีในภพอื่นได้ ดังนี้ ๑

ด้วยคำว่า **ปจฺจุปฺปนฺนํ** ดังนี้เป็นต้น ท่านพระอนุรุทธาจารย์ย่อมห้ามอารมณ์ ๖
ที่เป็นอารมณ์ของปฏิสนธิจิตได้ ๑ ความจริง อารมณ์ ๖ ที่เป็นอนาคตนั้น อันปฏิสนธิ
จิตจะเสวยได้ เหมือนกับกรรมและกรรมนิมิตรที่เป็นอดีตหาได้ไม่ ทั้งจะมาปรากฏได้
เหมือนกับกรรมนิมิตรและคตินิมิตรที่เป็นปัจจุบัน ก็หาได้ไม่แล ๑ อารมณ์แต่ละอย่าง
บรรดาอุปารมณฺ์เป็นต้น เป็นอารมณ์ของปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่ายเหล่านี้ เพราะเหตุ
นั้น ปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่ายเหล่านั้น ชื่อว่า มีอารมณ์แต่ละอย่างมีอุปารมณฺ์
เป็นต้นเป็นอารมณ์ ๑ อารมณ์แม้ทั้ง ๕ มีอุปารมณฺ์เป็นต้น เป็นอารมณ์ของมโนธาตุ
จิต ๓ ดวงนี้ เพราะเหตุนั้น มโนธาตุจิต ๓ ดวงนั้น ชื่อว่า มีอารมณ์ ๕ มีอุปารมณฺ์
เป็นต้นเป็นอารมณ์ ๑

บทว่า **เสสฺสานิ** ความว่า กามาวจรวิปากจิต ๑๑ ดวง ที่เหลือจากปัญจวิญญาณ
จิตทั้งสองฝ่าย (๑๐ ดวง) และสัมปฏิจฉันนจิต (๒ ดวง) ๑ ชื่อว่า **สพฺพถาปี**
กามาวจราลมฺพฺพานิ ความว่า กามาวจรวิปากจิตที่เหลือและหสิตุปปาหจิต ว่าแม้โดย
ประการทั้งปวง คือ แม้ที่บังเกิดแล้วโดยอาการ ที่เป็นไปด้วยอำนาจจิตที่เกิดทางทวาร
๖ จิตที่พ้นจากทวาร ๖ และจิตที่มีอารมณ์ ๖ ย่อมมีอารมณ์ ๖ ซึ่งมีสภาวะเป็น
กามาวจรส่วนเดียวเป็นอารมณ์ ๑

พระธรรมวโรดม คุณสมฺบุณฺโณ วัดเบญจมบพิตร
สนามหลวงแผนกบาลี

แปล
ตรวจแก้.